

általános iskolától az egyetemig, tanárokat és diákokat egyaránt, s a felsőfokú oktatási-nevelési intézményekben működő szakembereket különösen. Tekintettel a feladatok méreteire és bonyolult jellegére, Nicolae Ceauşescu elvtárs kezdeményezésére és részvételével már a kongresszus előtt országos tanácskozásokon vitattuk meg s határoztuk el az oktatásra (főként az egyetemekre), a tudományra és a tervezésre háruló legközelebbi feladatokat; e tanácskozások határozatait a kongresszus magáévá tette, s így az irányelvek szerves részeinek tekinthetők.

A XI. kongresszus az eddigi legmagasabb fokú iskolát jelentette számomra, s jelenti mindannyiunk számára. Ebben az iskolában a tanulás, az alkotás tulajdonképpen csak elkezdődött: a kongresszus dokumentumai szellemének és célkitűzéseinek alkotó elsajátítása és gyakorlatba ültetése, a nagy munka elvégzése hozza meg majd a betetőzést.

Pál Árpád

Jordáky Lajos halálára

Jordáky Lajos tragikus hirtelenséggű halála pótolhatatlan vesztesége mind a hazai társadalomtudománynak, mind az irodalomkritikának és irodalomelméletnek. De súlyos veszteséget jelent szocialista közéletünknek, nemzetiségi kultúránknak is. Barátai számára pedig fájdalmas, megrázó csapás váratlanul korai távozása, hiszen lenyűgöző egyéniségének, műveltségének, mély szocialista humanizmusának, előadói elokvenciájának hatása alól bárki nehezen vonhatta ki magát.

Olyan apa házában nevelkedett, aki a tizenkilencedik század végén és a huszadik század elején kibontakozó munkásmozgalom kolozsvári tömegszervezeteiben vezető szerepet töltött be, és az akkori osztályútközetekben mindig az élen haladt. A még gimnazista ifjabb Jordáky Lajos már az apai házban olvasta a *Kommunista Kiáltványt* és az *Anti-Dühringet*. E művek igazságai döntő hatással voltak az ifjúra, s egész életre töretlen hittel láncolták a munkásmozgalom, általában a kizsákmányoltak ügyéhez, s ezt semmiféle üldözés, igaztalanság, méltatlan szenvedés, rágalom és börtön sem tudta többé megingatni. Középkiskoláinak és egyetemi tanulmányainak elvégzése után szerény állást vállalt, hogy megélhetését biztosítsa, s hogy ez a viszonylagos anyagi függetlenség hozzásegítse tudományos és irodalmi ismereteinek gazdagításához, majd később a Gaál Gábor szerkesztette *Korunkban* megjelentethesse első publicisztikai írását. Az ifjú Jordáky még nem tökéletesen kiérlelt írásai feltűnést keltenek magvas mondanivalójukkal a *Korunk* idősebb írói között, maga Gaál Gábor is ígéreteseknek tartotta őket. Bármilyen szelíd lelkű volt is alapjában véve a fiatal Jordáky Lajos, a marxista gondolkodásával ellentétes véleményeket még szűkebb baráti köre előtt is erélyesen, határozott érvekkel bírálta meg.

A Romániai Szociáldemokrata Párt szervezetébe való belépése után a párt baloldali szárnyához csatlakozott. Ebben, a jobboldali megalkuvókkal szembeni harcban kovácsolódott ki immár több mint négy évtizede tartó elvtársi és baráti kapcsolatunk. Még most is előttem van a fiatal Jordáky átszellemült arca, amint a szocialista-marxista kör előadásain szorgalmasan jegyzet, és az előadások végén szót kérve mondja el hozzászólásait. Finom ironiája, telibe találó megjegyzései, megalapozott érvei néha a legfelkészültebb előadót is zavarba hozták, és Jordáky igazának elismerésére kényszerítették.

A harmincas években Jordáky Lajos több hónapot töltött Párizsban, ahol a szocialista munkásmozgalom nagy alakjainak munkásságát és életét tanulmányozta. (A felszabadulás után a francia munkásmozgalom kiemelkedő vezetőiről, Lafargue-ról, Guesde-ről és Jaurèsről írott műveit a Józsa Béla Athenaeum adta ki.) Ekkor jelent meg a spanyol polgárháborúról szóló, *Spanyolország* című kitűnő munkája is. Ebben az időben már a kommunista párt tagja, a kolozsvári szervezet vezető egyénisége volt, akit megpróbáltatásai sem tudtak megingatni forradalmi hitében, és élete utolsó percéig hű maradt a munkáosztálynak, a nemzeti-nemzetiségi kérdés szocialista megoldásának, a román—magyar testvériségnek az ügyéhez, amelyre oly fiatalon egész életét feltette.

Tántoríthatatlan antifasizmusa és forradalmi bátorsága akkor nyilatkozott meg a legpregnansabban, amikor a bécsi döntés után a kolozsvári *Ellenzék* című napilapban az ő szignójával felhívás jelent meg, amelyben arra szólítja fel Kolozsvár és Erdély északi része dolgozóit, hogy testi épységük kockáztatásával is védjék meg román testvéreiket a fasiszta huligánok esetleges támadása ellen. Felhívásának a munkáosztály és a haladó értelmiség körében nagyon kedvező visszhangja volt, de az

akkori államhatalom fasizálódott képviselői gyűléssel és megtorlással válaszoltak. Alig néhány héttel az ellenforradalmi horthysta csapatok bevonulása után rendőri felügyelet alá helyezték, majd különböző ígéretekkel arra akarták rávenni, hogy lépjen ki a szociáldemokrata pártból, és csatlakozzék valamelyik retrógrád mozgalomhoz. Jordáky Lajos felháborodottan utasította vissza ezeket az ajánlatokat, aminek később az lett a következménye, hogy velem együtt letartóztatták, és a Gestapo, illetőleg a kémelhárító börtönébe került.

A felszabadulás után a kolozsvári tudományegyetem tanára, majd a következő években mint a kolozsvári Állami Magyar Színház irodalmi titkára és rendezője vivott ki hozzáértésével sikereket. Sokoldalúságával és tudásával mint a hazai történelemtudomány szakavatott kutatója is elismerést szerzett.

Ebben az időben pályája újra felívelt, ami egyben elégtétel is volt számára. Elemzőkészségével és szociológiai felkészültségével új és merész hangot ütött meg irodalomkritikai írásaiban és irodalmi tanulmányaiban. Rengeteget dolgozott, oly sokat, hogy egészsége már néhány évvel ezelőtt megrendült. Nem kímélte magát, betegen is hétről hétre előadásokat tartott Bukarestben s más városokban.

Négy év alatt több műve jelent meg a Kritikon és a Politikai Könyvkiadó gondozásában. Első kötete a Janovics Jenőről és Poór Liliről szóló monográfia volt, ezt követte *Irodalom és világnézet* című műve, majd a Móra Ferenc Könyvkiadó jelentette meg nagy sikert aratott, *A szocialista irodalom útján* című tanulmánykötetét, halála előtt alig néhány héttel pedig napvilágot látott történelmi tanulmányainak *Szocializmus és történettudomány* című gyűjteménye.

Életműve nemcsak terjedelmében, hanem tartalmában és jelentőségében is kivételes értékű.

Élete aránylag oly korán, abban a szellemi lobogásban égett el, amelynek fénye ifjúságától halála pillanatáig bevilágította útját.

Salamon László

Zaharia Stancu utolsó üzenete

Ha nevét idézték, mindig Băncilă véres-látomásos festménye tűnt elem, az indulatában száguldó román paraszt, aki már-már a lobogó téboly határán rohan a tisztító tüzek között.

S talán azért láttam őt így, e portré mögött, mert úgy érzem, hogy egyéniségének fensége mivoltát talán az adja, hogy mindig természetes; hogy példásan gondos öltözéke ellenére mezítláb is lenyűgöző látvány volna.

Ez a természetesség pedig nagy tehetségének és nagy jellemének belső törvényéből eredt; onnan, hogy mélységesen ismerte a nép véres történelmi sorsát, ismerte szenvedését és ismerte álmait; onnan, hogy a jövőbe látott, mint a mezítlábas proféták, és a jövő távolából tudott visszatekinteni a múltra. S nemcsak a román nemzet múltjára, hanem az együttélő népek- és nemzetiségekére is.

Így lett nagy íróként nagy testvérünk Ő, aki a maga sorsgörgető férfias harca mellett átszenvedte Ady vergődését ég s föld között, s aki úgy lépett ki a fehéregyházi Petőfi-múzeumból az avatás napján, hogy a szeméből könny pergett.

Hetvenedik születésnapján kiállított regényei és verseskötetei egy kirakatot töltöttek meg a könyvesboltokban. S csak akkor döbentünk rá, hogy életműve mily hatalmas hegyvonulat, melyből csúcsként emelkedik ki a huszonnégy nyelvre lefordított *Mezítláb*, az 1907-es román parasztfelkelés történelmi emlékműve.

Ily hatalmas életművet csak céltudatos fegyelemmel, csak a nép iránti alázattal, csak a szépség ritmikus teremtésével, csak a szív szüntelen szeretetével lehet létrehozni még a legnagyobb tehetségeknek is. És Zaharia Stancuban ezek az adottságok ékeskedtek. Ha valakivel beszélt, mozdulatai egyszerűek voltak és tagoltak, mint prózájának súlyos mondatai, hangja nyugodt, kellemes, mint azé a művészé, aki már mindent látott, s mindent meg tud érteni. Halottas ágyán többször is szinte kérőn ismételte kollégáinak és az írószövetség vezetőinek: — Szeresetek az embereket és legyetek türelmesek irántuk!

Úgy hiszem, ragyogó életműve mellett ez az utolsó üzenete is szüntelenül vissza fogja varázsolni elénk emlékezetesen szép arcát és jellemének sajátos vonásait.

Bálint Tibor